

La Costera-La Canal-La Vall d'Albaida

La història amagada Mariano González

PERALES IBORRA

Aqüeducte de les Arcadetes d'Alboi en una imatge actual. En la fotografia inferior, antic aqüeducte sobre el barranc de Maimona a Montanejos.

L'AIGUA DE BELLÚS: FONT DE RIQUESA, FONT DE CONFLICTES

L'autor de l'article explica la importància de l'abastiment de Bellús i com el sistema d'arribada de l'aigua a Xàtiva forma part de la mateixa història de la ciutat. Tant fa segles com ara mateix, el subministrament d'aigua tant per al consum domèstic com per a l'agricultura ha estat font de problemes i controvèrsia

Podem dir que la història Xàtiva es recolza en tres puntals: el castell i el pla fortificat en el que es va assentar la ciutat, entre la Costa i Sant Feliu; la Via Augusta per la que discorrien el comerç i els exèrcits de Tarraco a Cartagonova a Emèrita i a la rica Bètica; i l'aigua, en les dos utilitats primàries: l'abastiment de la població i el reg agrícola. El festeig entre l'aigua i la ciutat va originar el conreu del lli i l'exportació de teixits de luxe a la Roma Imperial, va donar lloc a les viles romanes dels voltants de Saetabis, i més tard als banys àrabs, a les blanqueries i als molins paperers, fariners i arrossers. Algunes ciutats romanes tingueren aigua potable corrent, un luxe que es va perdre durant l'alta edat mitjana i que, en alguns llocs, es va recuperar de la mà dels enginyers i mestres llivelladors islàmics. Pel que sabem, ací ja en teníem al segle XI.

L'aigua és un bé tan fonamental que de sempre ha originat disputes i enfrontaments, raó per la qual la propietat i l'ús es van regular en època molt antiga, com ho mostra el mil·lenari Tribunal de les Aigües de València creat per dirimir i resoldre els problemes sorgits entre els regants de l'horta.

Menys estudiada està la normativa referent l'aigua de beure per ser tan escasses les poblacions que en tenien. El ben cert és que sobre legislació d'aigua d'abastiment urbà sabem poca cosa i encara així de caràcter molt general, com ara, que es considerava propietat de tota la comunitat. Els historiadors solen donar per cert que els repobladors cristians del nou regne no innovaren de manera notable la legislació musulmana sobre aigües, entre altres coses perquè no tenien referents, i perquè en el cas de Xàtiva, la xarxa de distribució estava ja feta, amb les derivacions del canal principal, els partidors i probablement amb els patrons de mesures alíquotes. Fidels a l'esperit heretat de les lleis islàmiques, l'aigua va passar a ser un bé de la comunitat, representada pels magistrats del municipi, els jurats. Les autoritats cuidaven de l'aqüeducte, repassant una volta a l'any tota la conducció i reparant amb un material aïllant dit "llaca", paraula significativament d'origen àrab, els badalls o les fugues que hi hagueren; vigilaven que no es plantaren arbres a una distància inferior a deu passes del canal, perquè les arrels acabaven penetrant en la conducció i trencant-la. L'incompliment d'aquesta norma estava castigat amb pena de mort per disposició del rei **Martí l'Humà**. Tenien cura que ningú robava aigua fent forats en zones ocultes, cosa que feien fins els capellans que vivien llogats al Palau de l'Ardiaca; mantenien en bon estat les fonts reials, i venien als particulars parts alíquotes del cabal, anomenades plomes, que eren una mida, un pas, el que hui diem polsades d'una aixeta. Una ploma no equivalia a quantitat d'aigua per hora o minut, com amb gran error i ignorància consideraren alguns tècnics municipals del segle passat, sinó que era el calibre de l'orifici. Quan major fora, més aigua eixiria, però la quantitat era variable segons el volum que transportava el canal: a més altura de làmina, més aigua, i si baixava el nivell per causa de la sequera o per fugues, n'eixia més esmortida, i per tant menys en la mateixa unitat de temps.

Sembla que l'antiga conducció de l'Aigua de Bellús discorria segons trams, a cel obert, i salvava els desnivells dels barrancs mitjançant un canal de fusta en forma de